

Kwestie gospodarcze na XIX zjeździe Komunistycznej Partii Chin

Kwestie gospodarcze były jednymi z najważniejszych poruszonych w czasie październikowego XIX zjazdu Komunistycznej Partii Chin. Dotychczasowe sukcesy stały się według kierownictwa KPCh podstawą dla rychłego wejścia Chin w kolejny etap budowy socjalizmu - „zasadniczego wdrożenia socjalistycznej modernizacji”. Wysoka ocena własnych osiągnięć sprawiły, że chińskie władze otwarcie rzuciły wyzwanie zachodniemu modelowi gospodarki wolnorynkowej i wskazały na chiński model jako alternatywną drogę rozwoju dla innych państw. Podstawą dla międzynarodowej współpracy gospodarczej będzie zorientowana na chińskie potrzeby i cele Inicjatywa Pasa i Szlaku. Chiny mają być nowoczesną potęgą handlową.

Władze KPCh zdają sobie jednak sprawę ze skali i mnogości zagrożeń oraz wyzwań, przed którymi stoją Chiny i z tego że dotychczasowy model rozwojowy wyczerpał swoje możliwości. Nowym hasłem przewodnim jest jakość, a nie tempo wzrostu gospodarczego. Wyrównywanie różnic między regionami, większa dbałość o środowisko naturalne oraz podniesienie poziomu dobrobytu społecznego są kluczowymi elementami, których sfinansowanie wymaga sprawnie działającej gospodarki. Ma to zapewnić kontynuacja reformy strony podażowej oparta przede wszystkim na rozwoju innowacyjności, wchodzeniu chińskich przedsiębiorstw na wyższe szczeble w łańcuchach tworzenia wartości. Rynki finansowe mają służyć rozwojowi realnej gospodarki, co będzie oznaczało kolejne działania mające na celu ograniczenie spekulacji i gigantycznego zadłużenia przedsiębiorstw.

Sukces gospodarczy ma być osiągnięty w znacznej mierze dzięki wzmocnieniu sektora państwowego, czemu ma służyć specyficzny chiński model prywatyzacji. Państwo będzie wspierało firmy państwowe w konkurencji z zagranicznymi firmami na rynku krajowym i na rynkach zagranicznych. Wzrośnie kontrola partii nad gospodarką i przedsiębiorstwami. Zapowiadane otwarcie rynku dla zagranicznych przedsiębiorstw i traktowania ich tak samo jak rodzimych chińskich przedsiębiorstw będzie w rzeczywistości mocno ograniczone. W połączeniu z chińskim ekspansjonizmem gospodarczym może prowadzić to do nasilenia tarć na arenie międzynarodowej

Chiny stoją przed poważnymi wyzwaniami, takimi jak: jak szybko starzejące się społeczeństwo, niewydolność części sektora państwowego, ogromne zadłużenie firm, niezbyt stabilny rynek finansowy, zanieczyszczenie środowiska, nierówności społeczne i różnice w rozwoju między regionami. To tylko niektóre bolączki. Koszta reform i likwidacji problemów i zagrożeń są ogromne i można mieć

wątpliwości, czy zmiany przeprowadzone w duchu etatystycznym będą odpowiednim rozwiązaniem.

Główne kierunki rozwoju gospodarczego Chin

Kwestie gospodarcze zostały obok innych zasadniczych dla państwa i partii zagadnień zaprezentowane 18 października przez Xi Jinpinga w raporcie podsumowującym minione pięć lat oraz określającym program na następny okres¹. W raporcie jako główne sukcesy wskazano w sferze gospodarczej między innymi: znaczące postępy w reformie strony podaźowej, rozwój infrastruktury transportowej, wzrost produkcji rolnej, postęp urbanizacji, utrzymanie czołowej pozycji na świecie w handlu międzynarodowym, inwestycjach i poziomie rezerw walutowych, znaczące wyeliminowanie ubóstwa oraz podniesienie poziomu życia społeczeństwa, tworzenie rocznie 13 mln nowych miejsc pracy, postęp w usuwaniu zanieczyszczenia środowiska naturalnego i znaczące obniżenie konsumpcji surowców energetycznych. Brak jednak w raporcie odniesienia się do błędów dotychczasowej polityki KPCh, które spowodowały nasilenie konkretnych poważnych zagrożeń dla systemu społeczno-gospodarczego.

Pewność siebie prezentowana przez kierownictwo partii jest szczególnie widoczna w deklaracji, że chiński model rozwojowy może być wzorem dla innych państw a Chiny kontynuować będą politykę ekspansji zagranicznej. Chiny odmiennie niż do tej pory, proponują światu swój model jako alternatywę dla zachodniej liberalnej demokracji i gospodarki wolnorynkowej. Mimo tej deklaracji i otwartego promowania się jako lidera w raporcie Chiny dalej określane są państwem rozwijającym się. Program partii nie odnosi się jednak do wszystkich wyzwań, przed jakimi stoją Chiny i przed jakimi staną inne państwa, które podążą chińską drogą. Osią chińskiej ekspansji zagranicznej i globalizacji będzie ułożona według chińskich zasad i potrzeb Inicjatywa Pasa i Szlaku. Koncepcja oparta jest na tworzeniu sieci międzynarodowych powiązań handlowych, w której istotną rolę odgrywa ekspansja chińskiego eksportu i przenoszenie za granicę zakładów z branż borykających się na rynku krajowym z problemem nadprodukcji. Chiny mają być nadal światową potęgą handlową. Hongkong i Makau zostaną jeszcze bardziej zintegrowane z chińską gospodarką. Intensywność współpracy z Tajwanem jest uzależniona od uznania przez Tajpej konsensusu z 1992.

Reforma strony podaźowej, rozwój realnej gospodarki, stabilność rynków finansowych i dbałość o środowisko naturalne będą miały decydujący wpływ na kierunek rozwoju gospodarczego. Rząd będzie nadal prowadził działania mające na celu eliminację nadprodukcji, promowanie branży opartych na nowych technologiach i modernizację tradycyjnych branż z wykorzystaniem robotyki i automatyzacji produkcji. Dotyczy to również rolnictwa. Zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego i możliwie szerokiej samowystarczalności jest priorytetem i będzie wymagało reformy systemu użytkowania gruntów rolnych oraz konsolidację. W dłuższej perspektywie

należy także się liczyć z tym, że chińskie władze będą usilnie dążyły do utrzymania importu żywności na możliwie niewielkim poziomie, co będzie miało wpływ na zakres dostępu do chińskiego rynku dla zagranicznych firm. Innowacyjność wsparta przez badania naukowe, w tym badania podstawowe, jest traktowana jako klucz do sukcesu chińskiej gospodarki. Nacisk ma być położony na jakość wzrostu, a nie tempo. Gospodarka ma wytwarzać produkty i usługi na coraz wyższych szczeblach w łańcuchach tworzenia wartości co będzie generowało wyższe zyski i lepsze płace dla pracowników. Rynki finansowe mają służyć rozwojowi realnej gospodarki. Dalszemu ograniczeniu ma zostać poddana spekulacja, tworzenie i dystrybucja obarczonych wysokim ryzykiem instrumentów finansowych. Bardziej problematyczna w realizacji wydaje się zapowiedź ograniczania wysokiego lewarowania inwestycji. Należy spodziewać się podniesienia standardów ochrony środowiska i ich stanowczej egzekucji oraz dalszego zwiększania produkcji energii elektrycznej ze źródeł alternatywnych. Spowoduje to z jednej strony poprawę czystości wód, powietrza i gleb, ale z drugiej strony wzrost kosztów produkcji i zamknięcie lub przeniesienie za granicę wielu zakładów, szczególnie w branżach najbardziej zanieczyszczających środowisko.

W sferze gospodarczej zjazd wyraźnie wskazał, że nie będzie zwrotu w kierunku liberalizmu gospodarczego. Zapowiedziano znoszenie i zwalczanie monopolu, utrzymanie wiodącej roli rynku w alokacji zasobów, dbałość o ochronę wolnej konkurencji, większe otwarcie na inwestycje zagraniczne i dostęp – choć w ograniczonym zakresie – do rynku dla zagranicznych przedsiębiorstw, a także traktowanie firm zagranicznych i z kapitałem zagranicznym jak rodzimych. Ważnym elementem może być wprowadzenie negatywnego katalogu branż, do których zagraniczni inwestorzy mieliby zamknięty lub ograniczony dostęp. Z drugiej jednak strony nacisk położony został na rozwój sektora publicznego i socjalistycznej dystrybucji dóbr, a także restrukturyzację przedsiębiorstw państwowych w celu stworzenia nowych gigantów. Te wielkie firmy podejmą konkurencję na rynkach globalnych z zagranicznymi firmami. Chiny otworzą się na zagranicznych przedsiębiorców i będą współpracowały na arenie międzynarodowej tylko w takim zakresie, jaki jest zdecydowanie korzystny dla Chin ignorując lub w bardzo ograniczonym stopniu przyswajając potrzeby i oczekiwania partnerów. Bardzo ważnym elementem polityki gospodarczej będzie również prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych w modelu własności mieszanej, w którym to państwo ma korzystać z kapitału, technologii i know-how firm prywatnych przy zachowaniu kontroli nad prywatyzowanym przedsiębiorstwem. Państwo będzie również motorem uprzemysłowienia, informatyzacji, modernizacji rolnictwa, urbanizacji i globalizacji chińskiej gospodarki. Będzie również wnikliwie kontrolowało, regulowało i ingerowało w stosunki między pracownikami i pracodawcami.

Według kierownictwa KPCh Chiny już niemal osiągnęły poziom umiarkowanego dobrobytu i głównymi wyzwaniem gospodarczymi są: zaspokojenie rosnących oczekiwań dotyczących poziomu i jakości życia oraz wyrównanie różnic

społecznych. Niezadowolenie społeczne i niestabilność mogą rosnąć z powodu problemu nierównomiernego rozwoju poszczególnych regionów państwa, a także nierównomiernego rozwoju między obszarami wiejskimi i miejskimi. Problemy te mają rozwiązać: (1) sprawiedliwsza redystrybucja dochodów; (2) powszechny dostęp do usług publicznych i (3) upowszechnienie, rozszerzenie i poprawa programów ubezpieczeń społecznych, szczególnie emerytalnego i zdrowotnego. Realizacja programów w taki sposób, żeby były one efektywne i satysfakcjonujące społeczeństwo oznaczać będzie ogromne koszty i co za tym idzie znaczne nakłady ze środków publicznych. Zwiększenie podaży mieszkań dostępnych dla szerokich grup społeczeństwa, obniżenie cen i ograniczenie spekulacji na rynku nieruchomości jest jednym z priorytetów. Program rozwoju taniego budownictwa będzie kosztowny. Jest on jednak jednym z elementów reformy rynku nieruchomości.

W raporcie Xi wskazane zostały nie tylko główne kierunki rozwoju gospodarczego, ale również wyzwania, cele i metody ich realizacji. Wskazano także główne obszary, na których skoncentrowana będzie uwaga chińskich władz partyjnych i państwowych w ciągu najbliższych pięciu lat. Potwierdzono oraz sformułowano nowe długoterminowe strategiczne cele, które Chiny mają osiągnąć do połowy stulecia.

Etapy na drodze do budowy socjalizmu z chińską specyfiką

Do 2020 r. na stulecie powstania KPCh ma zostać zakończona budowa „społeczeństwa umiarkowanego dobrobytu”. Głównymi zadaniami, jakie stoją przed partią są: przeciwstawienie się poważnym zagrożeniom (m.in. gospodarczym)², dokończenie programu likwidacji ubóstwa oraz powstrzymanie zanieczyszczenia środowiska. Główny nacisk w najbliższych latach będzie położony na dalsze wdrażanie strategii rozwoju przez naukę i edukację oraz budowę wykwalifikowanej siły roboczej. Partia skupi się także na wspieraniu innowacyjności, pobudzenia rolnictwa, skoordynowanym gospodarczym rozwoju regionów i zrównoważonym rozwoju oraz integracji wojskowo-cywilnej. Osiągnięte już teraz sukcesy sprawiły, że zerwano już otwarcie z dotychczasową retoryką głoszącą, że jest to rozwiązanie odpowiednie tylko dla Chin i nie powinno być przejmowane w innych państwach. Chiny proponują teraz światu swój model jako alternatywę dla zachodniej liberalnej demokracji o gospodarce wolnorynkowej³.

Osiągnięcie zakładanego poziomu rozwoju do 2020 r. jest efektem realizacji założeń kilku kolejnych zjazdów. **Osiągnięcie do 2035 r. „zasadniczego wdrożenia socjalistycznej modernizacji” jest natomiast zupełnie nowym elementem wprowadzonym na tym zjeździe.** Jest to etap pośredni w zbudowaniu do 2049 r., na setną rocznicę ustanowienia ChRL, jak głosi oficjalna partyjna retoryka: zamożnego, silnego, demokratycznego, rozwiniętego cywilizacyjnie, harmonijnego i dbającego o środowisko naturalne „nowoczesnego i potężnego państwa socjalistycznego”⁴. Wprowadzenie 2035 r. jako cezury uprawdopodobnia dążenie Xi Jinpinga do

bezpośredniego lub zakulisowego kierowania państwem w tym również życiem gospodarczym po XX zjeździe⁵.

Mimo odległego terminu na osiągnięcie „zasadniczego wdrożenia socjalistycznej modernizacji” realizacja związanych z nią celów gospodarczych ma rozpocząć się już w 2020 r., co znacząco wpływa na kształt założeń programowych już na najbliższe pięć lat. Podstawowe cele, jakie mają być osiągnięte są ogólnikowe. W zakresie, w jakim bezpośrednio wpływają na kształt chińskiej gospodarki sprowadzają się do: (1) osiągnięcia przez Chiny pozycji światowego lidera pod względem innowacyjności; (2) znaczącego wzrostu klasy średniej i poziomu życia całego społeczeństwa, (3) znaczącego zmniejszenia różnic w standardzie życia między miastem i wsią oraz poszczególnymi regionami, (4) zapewnienia równego dostępu do podstawowych usług publicznych oraz (5) istotnego postępu na drodze do osiągnięcia powszechnego dobrobytu. Zakłada się również zasadnicze osiągnięcie poprawy stanu środowiska naturalnego na drodze do budowy „pięknych Chin”.

Istotne zagadnienia gospodarcze podjęte na zjeździe

Według kierownictwa KPCh chińska gospodarka znajduje się w okresie przejściowym z fazy szybkiego wzrostu gospodarczego do fazy wzrostu gospodarczego „wysokiej jakości”⁶. Konieczna jest zmiana modelu gospodarczego, poprawa struktury gospodarki i pobudzenie jej za pomocą nowych bodźców. Kluczowymi elementami mają być: reforma strony podażowej, jakość, efektywność, podniesienie wskaźnika całkowitej produktywności czynnikowej⁷ oraz rozwój przemysłu oparty na współdziałaniu realnej gospodarki, innowacji technologicznych, nowoczesnych finansów i zasobów ludzkich⁸. Program partii nie odnosi się jednak do wszystkich wyzwań przed jakimi stoją Chiny⁹ i przed jakimi staną inne państwa, które ewentualnie podążą chińską drogą¹⁰.

Główną osią działań w gospodarce będzie kontynuacja reformy strony podażowej. Można spodziewać się dalszych działań mających na celu walkę z nadprodukcją, zadłużeniem przedsiębiorstw, zmniejszaniem zapasów itp. Działania te były podejmowane do tej pory szczególnie w przemyśle wydobywczym i metalowym. Będzie to skutkowało likwidacją kolejnych zakładów. Zapowiedziano również dalszą rozbudowę infrastruktury przemysłowej (transportowej, sieci energetycznej, sieci informatycznej). Główny ciężar reformy będzie jednak położony na budowę realnej gospodarki i podniesienie jakości produkcji poprzez wykorzystanie nowoczesnych technologii takich jak sztuczna inteligencja, technologie informatyczne i technologie operujące na wielkich zbiorach danych (big data). Państwo będzie również wspierało modernizację tradycyjnych gałęzi przemysłu poprzez wprowadzenie nowoczesnych technologii, automatykę i robotykę. Takie założenia przyświecają ogłoszonemu ponad dwa lata temu już przez obecną administrację programowi „Made in China 2025” i obecny program jest potwierdzeniem zasadniczego kierunku rozwoju chińskiego

sektora przemysłowego¹¹. Chińskie przedsiębiorstwa mają być konkurencyjne nie tylko na rynku krajowym, ale również na rynkach światowych. Zadaniem partii i państwa jest wsparcie chińskich firm w wejściu na średni i najwyższy poziom w globalnych łańcuchach kreowania wartości oraz tworzenie klastrów zaawansowanych technologicznie przedsiębiorstw produkcyjnych. Efektem będzie rosnąca konkurencyjność chińskiego przemysłu w stosunku do państw rozwiniętych¹².

Dalsza reforma przedsiębiorstw państwowych i ich przekształcenie w globalne firmy konkurencyjne na światowych rynkach. Cele reformy – w szczególności zapowiedź dalszej strukturalnej reorganizacji sektora państwowego – oznaczają kolejne fuzje państwowych przedsiębiorstw, w wyniku których powstaną nowe gigantyczne koncerny. Istotnym elementem reformy jest system tzw. „własności mieszanej”. Prywatne przedsiębiorstwa będą nadal zachęcane do inwestycji w częściowo prywatyzowane firmy państwowe. Oczekiwane prawdopodobnie będzie jednak nadal nie tylko zaangażowanie kapitałowe, ale również wniesienie know-how, technologii i innych aktywów, które wpłyną na poprawę działania państwowej firmy. Wpłynie to również na wspólne tworzenie nowych produktów a przez zwiększenie konkurencyjności na poprawę pozycji na rynku krajowym i zagranicznym¹³. Założenia reformy oznaczają również również zaangażowanie instytucji państwowych i środków publicznych we wsparcie chińskich firm państwowych w ekspansji zagranicznej, co może prowadzić do gorszej sytuacji firm z państw o rozwiniętej gospodarce rynkowej i mniejszym poziomie interwencjonizmu państwowego. Taki proces może z kolei stać się przyczyną narastania tarć na arenie międzynarodowej.

Liberalizacja handlu i zasad operowania zagranicznych inwestycji w Chinach. Promocja chińskich inwestycji zagranicznych w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku i budowa chińskiej potęgi handlowej. W raporcie zapowiedziano stosowanie zasady traktowania narodowego, której rzetelna realizacja oznaczałaby, że zagraniczne przedsiębiorstwa operujące w Chinach miałyby faktycznie te same prawa i obowiązki co rodzime chińskie firmy np. w zakresie inwestycji, udziału w przetargach i dostępie do rynku. Wprowadzenie negatywnego katalogu branż, do których zagraniczni inwestorzy mieliby zamknięty lub ograniczony dostęp ułatwiłoby inwestycje, co było postulowane przez Stany Zjednoczone i Unię Europejską. Jest to uproszczenie obecnego systemu i faktyczne wprowadzenie jasnej zasady: co nie jest zakazane jest dozwolone. Jeśli katalog nie będzie obszerny będzie on dobrą podstawą do negocjacji umów dwustronnych o ochronie inwestycji. Zapowiedziano również rozszerzenie programu tworzenia stref wolnego handlu i tworzenie portów wolnego handlu. Dotychczasowe doświadczenia skłaniają jednak do ostrożnego traktowania tych deklaracji¹⁴. Formalne zapisy nie oznaczają, że władze chińskie będą faktycznie stosowały te zasady w praktyce. W ostatnich latach ulokowane w Chinach spółki zachodnich przedsiębiorstw borykały się z faktycznymi nieuregulowanymi prawnie ograniczeniami w dostępie do rynku¹⁵. Zarówno firmy krajowe jak i zagraniczne będą poddane dodatkowej kontroli ze strony partii w wyniku rozbudowy podstawowych organizacji partyjnych w zakładach¹⁶.

W raporcie wskazano również dalsze otwarcie sektora usług a milczeniem pominięto sektor produkcyjny i rolny. Można zatem spodziewać się, że liberalizacja – jeśli rzeczywiście nastąpi – będzie ograniczona. Nastąpi ona przede wszystkim w sektorze finansowym i nowoczesnych technologii, ze względu na chińskie zapotrzebowanie na zagraniczny know-how, wiedzę i kredyty. Otwarcie sektora finansowego będzie miało miejsce, gdy rodzime instytucje będą bardzo silne i będą dominować na rynku, a zagraniczne firmy będą miały ograniczone możliwości działania. Tak może się stać np. w segmencie skupywania i zarządzania długami. Podkreślenie, że bazą do otwarcia jest Inicjatywa Pasa i Szlaku wskazuje, że podstawą dla chińskich działań za granicą będzie chińska koncepcja tworzenia sieci międzynarodowych powiązań handlowych, w której istotną rolę odgrywa ekspansja chińskiego eksportu i przenoszenie za granicę zakładów z branż borykających się na rynku krajowym z problemem nadprodukcji. Celem jest zbudowanie chińskiej potęgi handlowej¹⁷. Chiny otworzą się na zagranicznych przedsiębiorców i będą współpracowały na arenie międzynarodowej tylko w takim zakresie, jaki jest zdecydowanie korzystny dla Chin ignorując lub w bardzo ograniczonym stopniu przyswajając potrzeby i oczekiwania partnerów.

Większa integracja gospodarcza z Hongkongiem. Warunkowe ocieplenie współpracy z Tajwanem. Pekin dąży do faktycznej likwidacji odrębności systemowej Hongkongu i Makau¹⁸. W kwestiach gospodarczych elementem tego procesu będzie zapowiadana dalsza integracja obu miast szczególnie z regionem delty Rzeki Perłowej, ale i resztą Chin. Należy się spodziewać kolejnych inicjatyw podobnych do już zrealizowanego połączenia operacyjnego giełdy w Hongkongu z kontynentalnymi Chinami czy budowa linii superszybkiego pociągu łączącego Kanton z Hongkongiem. Będzie się również zwiększała obecność chińskich przedsiębiorstw w Hongkongu¹⁹. Współpraca gospodarcza z Tajwanem uzależniona jest od uznania przez rząd w Taipei konsensusu z 1992 r. jako podstawy stosunków politycznych. Dążenia administracji Tsai Ing-wen w kierunku sformalizowania na arenie międzynarodowej faktycznej niepodległości wyspy spowodują ostrą reakcję Pekinu i konsekwencje również gospodarcze.

Innowacje podstawowym czynnikiem rozwoju. System rozwoju innowacyjności ma być oparty na ścisłej współpracy między ośrodkami naukowymi, ośrodkami badawczymi i przedsiębiorstwami. Potrzeby rynku i przedsiębiorstw mają być czynnikiem decydującym o kierunkach badań. Należy jednak zwrócić uwagę na to, że kierownictwo partii dostrzega konieczność rozwoju podstawowych badań naukowych, bez których często w wielu dziedzinach nie jest możliwy postęp technologiczny²⁰. Chiny mają dążyć do osiągnięcia czołowej pozycji w rozwoju przełomowych oraz najbardziej zaawansowanych technologii. Ma to służyć podniesieniu jakości produktów i umocnieniu pozycji Chin jako potęgi naukowej i technologicznej, szczególnie w takich dziedzinach jak transport, lotnictwo, cybernetyka. Ma to również służyć rozwojowi „cyfrowych Chin” i społeczeństwa informacyjnego. Chiny dążą do roli światowego lidera w zakresie innowacyjności i nowoczesnych technologii. W sytuacji spadku nakładów na

naukę i rozwój w państwach zachodnich oraz braku dostatecznej ochrony własności intelektualnej przed kradzieżą lub przejęciem w inny sposób to może sprawić, że Chiny, w znacznym stopniu dzięki zaangażowaniu państwa, będą posiadaczem najnowszych osiągnięć naukowych i technologicznych. To zaś da gospodarce Państwa Środka zdecydowaną przewagę na arenie globalnej²¹.

Ochrona środowiska. Rozwój OZE. Wzrost kosztów działalności gospodarczej w zamian za poprawę jakości życia. Zapowiedziane w raporcie zdecydowane kroki mające na celu likwidację zanieczyszczenia środowiska naturalnego są jednym z priorytetów partii. Poprawa czystości środowiska będzie realizowana poprzez ograniczenie liczby zakładów i wolumenu produkcji w najbardziej zanieczyszczających środowisko branżach oraz poprzez podniesienie standardów dla odprowadzanych do środowiska zanieczyszczeń przemysłowych. Spowoduje to wzrost kosztów produkcyjnych, co dotyczyć będzie nie tylko przemysłu, ale również rolnictwa²². Może to prowadzić do likwidacji części zakładów i miejsc pracy²³ lub ich przenoszenia za granicę np. w ramach realizacji BRI. Z drugiej jednak strony państwo będzie wspierało rozwój „zielonych” źródeł energii, co oznacza, że chińscy producenci mogą liczyć na rozwój rynku. Pozwoli im to na osiągnięcie efektu skali, przeznaczenie odpowiednich środków na badanie i rozwój, a następnie wykorzystanie tego w dalszej globalnej ekspansji²⁴. Dla zagranicznych przedsiębiorstw specjalizujących się w stosowanych w przemyśle, rolnictwie i zastosowaniach komunalnych technologiach i wyposażeniu jest to okazja do zwiększenia przychodów z operacji w Chinach.

Urbanizacja poprzez zmianę statusu robotników wiejskich w miastach i tworzenie mega-aglomeracji. Ograniczenie spekulacji na rynku nieruchomości. Ze zmianą statusu wiążą się przywileje w postaci poprawy zakresu ubezpieczeń społecznych. To jednak pociąga za sobą znaczne koszty i wymaga znacznych nakładów z budżetu centralnego²⁵. Większe poczucie bezpieczeństwa oraz obniżone koszty życia – i co za tym idzie wyższy dochód rozporządzalny – przełożą się na zwiększony apetyt na konsumpcję, co oznacza powiększenie potencjalnej grupy konsumentów i wzmocnienie pobudzania gospodarki przez konsumpcję. Jest to istotne również dla zagranicznych przedsiębiorstw już operujących bądź wchodzących na chiński rynek²⁶. Proces urbanizacji ma być oparty na tworzeniu nowych zespołów aglomeracyjnych złożonych z powiązanych ze sobą mniejszych ośrodków zamiast rozbudowy już przeludnionych istniejących metropolii. Sztandarowym projektem przywołanym w raporcie jest Xiongan New Area, która ma odciążyć Pekin i jednocześnie stać się katalizatorem rozwoju gospodarczego dla prowincji Hebei. Powstanie takich ośrodków wpłynie na zmianę mapy gospodarczej Chin, co muszą wziąć pod uwagę przedsiębiorstwa zagraniczne operujące w Chinach lub planujące wejście na chiński rynek. Poważnym problemem społecznym, do którego uregulowania dążą władze jest sytuacja na rynku nieruchomości. Hasło „Mieszkania są do mieszkania” oznacza dalsze dążenie władz do ograniczenia spekulacji na rynku nieruchomości, obniżenie cen i ułatwienie dostępu do własności mieszkań szerokiej grupie ludności. Takie rozwiązania wymagają jednak

dalszej głębokiej reformy nie tylko strony podaźowej (kosztów, rodzaju i jakości budowanych mieszkań np. poprzez zwiększenie podaży ziemi, budowa tańszych mieszkań socjalnych przez lokalne rządy), ale również popytowej (wzrost przychodów, rozwój funduszy mieszkaniowych dostęp do kredytów przy jednoczesnym ograniczeniu możliwości zakupów wielu mieszkań przez jedną osobę i kreowaniu bańki). Kompleksowość tej reformy przy jednoczesnym zadłużeniu rządów lokalnych, ograniczonej ilości gruntów i roli nieruchomości jako jedynej dostępnej dla szerokiej ludności formy inwestycji oznacza konieczność przeprowadzenia reform i zmian w wielu innych powiązanych dziedzinach, co jest ogromnym wyzwaniem²⁷.

Likwidacja ubóstwa. Powszechny dostęp do rozbudowanego i rozszerzonego systemu ubezpieczeń społecznych i usług publicznych. Do 2020 r. w Chinach ma zostać całkowicie wyeliminowane zjawisko ubóstwa. Jest to cel bardzo mocno podkreślony i należy przyjąć, że partia dołoży wszelkich starań na drodze do jego realizacji. Zarówno pracujący w miastach jak i mieszkańcy terenów wiejskich mają być objęci zunifikowanym podstawowym systemem emerytalnym. Jeśli będzie to rzeczywiście oznaczać istotny wzrost kwoty świadczeń emerytalnych – w porównaniu do działającego obecnie systemu – pozytywnie wpłynie to na poziom życia milionów Chińczyków w wieku emerytalnym na wsiach i częściowo w miastach²⁸. Poprawie ma ulec system powszechnego podstawowego ubezpieczenia zdrowotnego i podstawowego ubezpieczenia na wypadek ciężkich chorób, którym mają być objęci wszyscy mieszkańcy miast i wsi w ramach zunifikowanego systemu ogólnokrajowego. Dla uboższych warstw społecznych jest to niezwykle ważny program, gdyż obecny system finansowania leczenia w wypadku ciężkich schorzeń i powikłań powypadkowych wyklucza znaczną część populacji. Ma mieć również miejsce głęboka reforma systemu opieki zdrowotnej, która ma zapewnić dostęp do szpitali i innych placówek służby zdrowia wszystkim mieszkańcom. Likwidacja procedury zarabiania przez szpitale na sprzedaży leków ma doprowadzić do znacznego obniżenia cen. Jeśli zostaną znacznie poprawione zasady korzystania i wysokość świadczeń, to realizacja tych programów również będzie wiązała się z koniecznością poważnych nakładów z budżetu państwa, co jest wyzwaniem wobec postępującego starzenia się społeczeństwa i zmniejszającej się liczby płatników danin publicznych. Bez zwiększenia produktywności gospodarki i dochodów produktywnej części populacji zapewnienie środków finansowych będzie poważnie utrudnione. Zagraniczne firmy farmaceutyczne muszą przygotować się na gruntowną zmianę kanałów dystrybucji lekarstw i sprzętu medycznego. Jednak z drugiej strony zapowiadane przez państwo tworzenie publicznych szpitali i wspieranie powstawania szpitali prywatnych, a także placówek opieki nad ludźmi w podeszłym wieku zwiększa możliwości dla zagranicznych inwestorów i dostawców wyposażenia.

Bezpieczeństwo żywnościowe i modernizacja rolnictwa priorytetem KPCh. Celem władz jest utrzymanie kontroli nad zaopatrzeniem kraju w żywność i nad wszystkimi elementami łańcucha dostaw począwszy od produkcji po dystrybucję. Chińskie rolnictwo boryka się z problemami rozdrobnienia produkcji, malejącym arealem

gruntów ornych, wciąż jeszcze niskim poziomem zaawansowania technologicznego i rosnącym zapotrzebowaniem na białka pochodzenia zwierzęcego²⁹. Stąd reforma rolnictwa wymaga rozwiązań systemowych. Jednym z czynników koniecznych dla podniesienia wydajności chińskiego rolnictwa jest koncentracja produkcji i zwiększenie liczby wielkich gospodarstw rolnych opartych na mechanizacji. Jedną z przeszkód jest brak indywidualnej własności ziemi. Właścicielem gruntów są wspólnoty wiejskie, których członkowie tylko dzierżawią grunty. Rolnicy nie mogą ich zbyć i mają poważne ograniczenia w innym rozporządzeniu, co blokuje rozwiązanie problemu fragmentacji produkcji rolnej³⁰. W raporcie Xi Jinping zapowiedział przedłużenie wygasających dzierżaw na kolejne 30 lat oraz dalsze reformy systemu dysponowania gruntami rolnymi, jednak brak wciąż otwartej zapowiedzi wprowadzenia prywatnej własności ziemi. Zamiast tego podkreślane jest wzmacnianie wspólnot wiejskich jako podmiotów gospodarujących gruntami. Szybkość, głębokość i skuteczność wprowadzania reformy jest jednym z czynników determinujących zapotrzebowanie Chin na import żywności. W dłuższej perspektywie należy się liczyć z tym, że chińskie władze będą usilnie dążyły do utrzymania importu żywności na możliwie niewielkim poziomie, co będzie miało wpływ na zakres dostępu do chińskiego rynku dla zagranicznych firm.

Intensyfikacja działań na rzecz wyrównywania różnic w rozwoju gospodarczym między regionami. Na wielką skalę ma być kontynuowany rozwój regionów ubogich, peryferyjnych, zamieszkałych przez mniejszości narodowe, zachodnich regionów Chin oraz ożywienie bazy przemysłowej w północno-wschodnich Chinach³¹. Dla Xinjiangu i Tybetu oznacza to dalszy znaczący napływ inwestycji i rozwój gospodarczy, ale również idącą za tym zwiększoną migrację dominującej narodowości Han i marginalizację mniejszości narodowych. Z kolei rozwinięte obszary – takie jak delta Jangcy – mają unikać dalszego znacznego wzrostu i skupić się na ochronie środowiska, co oznacza mniejsze środki z budżetu na inwestycje np. w projekty infrastrukturalne.

Zapowiedź zniesienia przepisów ograniczających wolną konkurencję i zwalczanie monopoli. Uwalnianie sektora usług i dalsze urynkowanie cen środków produkcji. Dotychczasowa praktyka wskazuje, że do takich deklaracji należy podchodzić z ostrożnością³². Mimo postępów w rozszerzaniu listy branż, w których mogą operować prywatni przedsiębiorcy jest wciąż wiele branż zdominowanych przez przedsiębiorstwa państwowe, takich jak np. medialna, telekomunikacyjna, kolejowa, a częściowo także chemiczna. Państwo wciąż jest jedynym dysponentem gruntów, które mogą być alokowane na rzecz przemysłu. Nie ma prywatnej własności gruntów, które mogą być jedynie oddawane w długoterminowe użytkowanie przedsiębiorstwom i osobom fizycznym, dzięki czemu państwo może w ogromnym stopniu wpływać na poziom cen³³. Formalne uwolnienie stóp procentowych nie dało bankom pełnej swobody w polityce depozytowo-kredytowej³⁴. Większość chińskich banków – w tym te największe – jest kontrolowana przez państwo. Banki państwowe często służą do finansowania projektów zgodnie ze wskazówkami udzielanymi przez rząd i partię. Jest tak np. w wypadku inwestycji infrastrukturalnych lub dostarczania finansowej

„kroplówki” dla przedsiębiorstw państwowych. Do ograniczeń możliwości pracowników przy wpływaniu na wysokość wynagrodzenia należą: formalny brak możliwości do organizowania strajków i protestów (nawet w sytuacji łamania praw pracowniczych) oraz brak niezależnych związków zawodowych. Sposób realizacji przez partię haseł spokoju społecznego znacznie ogranicza w pełni wolne kształtowanie cen na rynku pracy³⁵. Pozytywnym sygnałem jest natomiast zapowiedź dalszego uwalniania sektora usług i ogłoszenia negatywnej listy branż zamkniętych dla inwestycji prywatnych w miejsce dotychczasowego systemu.

Pogłębienie reformy systemowej sektora finansowego i mocniejsze powiązanie go z potrzebami realnej gospodarki. Według raportu głównym zadaniem instytucji finansowych powinno być służenie przedsiębiorstwom przez udostępnianie potrzebnego kapitału³⁶. Konsekwencją tej deklaracji będzie prawdopodobnie dalsze ograniczanie możliwości instytucji finansowych w zakresie kreowania produktów finansowych obarczonych większym ryzykiem, ale oferujących wyższą stopę zwrotu. Do takich należą na przykład produkty zarządzania majątkiem (wealth management products) oraz kontrola rodzaju inwestycji, w jakie angażują się banki i inne instytucje finansowe. Instytucje te mają służyć przede wszystkim zdrowemu rozwojowi strony podażowej. Spekulacja finansowana przy pomocy kredytów i innego rodzaju funduszy pozyskiwanych z instytucji finansowych będzie jeszcze intensywniej eliminowana. W raporcie podkreślono również konieczność dalszego rozwoju finansowania bezpośredniego i wielopłaszczyznowego rozwoju rynku finansowego, mimo że dotychczasowe doświadczenia z niektórymi kanałami finansowania jak np. platformy P2P nie były najlepsze³⁷.

Kontynuowanie reformy systemu podatkowego i finansów publicznych. Wzmocnienie ram instytucjonalnych w celu zapobieżenia zagrożeniom systemowym. W raporcie zawarto także zapowiedź stworzenia bardziej zrównoważonych stosunków między rządem centralnym a lokalnymi. Stosunki te mają być oparte na jasno określonych uprawnieniach i obowiązkach i poprawionej alokacji zasobów. Wskazuje to, że być może zwiększony zostanie udział rządów lokalnych w pobieranych podatkach. Może się to dokonać przez zmianę proporcji części kierowanej do budżetu rządów lokalnych i rządu centralnego oraz np. wprowadzeniu odprowadzanego do kasy lokalnej podatku od nieruchomości. Pomogłoby to wydatnie w rozwiązaniu chronicznego od czasu reformy 1994 r. problemu niedofinansowania. Problem ten zmusza rządy lokalne do zasilania budżetu z wpływów ze sprzedaży praw użytkowania do gruntów, pożyczek i dotacji³⁸. Jednak takie rozwiązanie wzmocniłoby pozycję lokalnej administracji wobec Pekinu, co było jednym z powodów odwlekania reformy i może być nadal hamulcem dla poważniejszych zmian. Wzmocnione zostaną również instytucjonalne mechanizmy kontroli poziomu ryzyka w gospodarce³⁹. Nie jest pewne, czy w zaplanowanym kształcie będą one skuteczne⁴⁰.

Łukasz Sarek - analityk ds. gospodarki Chin w Ośrodku Badań Azji

¹ Xi Jinping (习近平), (决胜全面建成小康社会 夺取新时代中国特色社会主义伟大胜利— 在中国共产党第十九次全国代表大会上的报告 (2017年10月18日) (O zabezpieczeniu zwycięstwa we wszechstronnym budowaniu społeczeństwa umiarkowanego dobrobytu i odniesieniu wielkiego sukcesu przez socjalizm z chińską specyfiką nowej ery. Raport zaprezentowany na XIX Zjeździe Delegatów Komunistycznej Partii Chin) (2017.10.18), People's Daily, 28. 10. 2017, http://paper.people.com.cn/rmrb/html/2017-10/28/nw.D110000renmrb_20171028_3-01.htm [dostęp: 07.11.2017]. Oficjalne tłumaczenie na angielski: Xi Jinping, *Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era. Delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China. October 18, 2017*, Xinhua, 3.11.2017, http://news.xinhuanet.com/english/special/2017-11/03/c_136725942.htm [dostęp: 7.11.2017]. Między tłumaczeniem a tekstem oryginalnym zdarzają się rozbieżności. Raport ten jest podstawowym dokumentem ze zjazdu do analizy stanowiska KPCh w kwestiach gospodarczych. Dalej jako „raport”.

² Niektóre poważne problemy mające wpływ na gospodarkę nie zostały jednak szerzej ujęte w tekście. Np. kwestia starzenia się społeczeństwa została przywołana *expressis verbis* tylko raz: w kontekście zapewnienia odpowiedniego dostępu do opieki i służby zdrowia osobom starszym, a kontrola urodzin została wspomniana ogólnikowo w kontekście jej wplecenia w politykę społeczno-gospodarczą. Tymczasem problem spadku liczby urodzin i przyspieszenie starzenia się społeczeństwa są na tyle poważne, że dane o liczbie urodzin zostały wycofane z publicznego obiegu, por. Sidney Leng, *An inconvenient truth? China omits key figures that may have highlighted its demographic time bomb from official statistics*, South China Morning Post, 27.10.2017, <http://www.scmp.com/print/news/china/economy/article/2117167/inconvenient-truth-china-omits-key-figures-may-have-highlighted> [dostęp: 7.11.2017].

³ Bonnie S. Glaser, Matthew P. Funaiolo, *Xi Jinping's 19th Party Congress Speech Heralds Greater Assertiveness in Chinese Foreign Policy*, Center for Strategic & International Studies, „Commentaries”, 26.10.2017, <https://www.csis.org/analysis/xi-jinpings-19th-party-congress-speech-heralds-greater-assertiveness-chinese-foreign-policy> [dostęp: 7.11.2017].

⁴ Zdefiniowane cele, jakie mają być osiągnięte do 2049 r. są bardzo ogólnikowe i obejmują m.in. osiągnięcie przez Chiny pozycji światowego lidera pod względem ogólnej potęgi państwa i wpływów na arenie międzynarodowej, szczęśliwe, zdrowsze i bezpieczniejsze życie dla obywateli Chin, zasadnicze osiągnięcie dobrobytu przez każdego mieszkańca Chin itp.

⁵ Oznacza to, że realizacja założeń „zasadniczego wdrożenia socjalistycznej modernizacji” może mieć miejsce za życia Xi i jest prawdopodobne, że będzie on dążył do utrzymania wpływu na kształt i tempo podejmowanych działań. Innym istotnym elementem, który uprawdopodobnia to domniemanie jest brak wyraźnego wskazania następcy, który mógłby za 5 lat przejąć stery władzy. O takiej możliwości pisał również np. Marcin Przychodniak, *XIX zjazd Komunistycznej Partii Chin: implikacje dla polityki wewnętrznej i zagranicznej*, „Biuletyn PISM”, nr 102 (1544), 27.20.2017, <http://www.pism.pl/publikacje/biuletyn/nr-102-1544> [dostęp: 7.11.2017]. Zgodnie z niepisaną zasadą co 10 lat następuje zmiana na stanowisku generalnego sekretarza partii, który jednocześnie obejmuje funkcje przewodniczącego ChRL. Nie ma formalnych ograniczeń czasowych dla sprawowania funkcji generalnego sekretarza KPCh. Sprawowanie funkcji głowy państwa jest co prawda ograniczone konstytucyjnie do dwóch kadencji, jednak wzrost pozycji Xi Jinpinga oraz prawdopodobne objęcie stanowiska Przewodniczącego OZPL przez Li Zhanshu wskazuje na możliwość przeprowadzenia zmiany w konstytucji. Możliwy jest też scenariusz, w którym Xi będzie dążył do sprawowania władzy poprzez zaufanych wykonawców swojej woli piastujących oficjalne stanowiska partyjne i państwowe zachowując tylko niektóre stanowiska (np. przewodniczącego partyjnej Centralnej Komisji Wojskowej).

⁶ Co nie oznacza jednak, że wzrost PKB i inne podstawowe wskaźniki gospodarcze całkowicie tracą w najbliższych latach na znaczeniu. Osiągnięcie zamierzonych celów wymaga odpowiedniego wzrostu gospodarczego i wskaźniki mierzące tempo wzrostu muszą być brane pod uwagę zob. Xiong Yuan (熊园), „心” 预期主导的宏观预测要不得 („Esencja” głównych zasad przewidywania w prognozowaniu ekonomicznym jest niewłaściwa), Securities Times, 20.10.2017, http://epaper.stcn.com/paper/zqsb/html/2017-10/20/node_2.htm [dostęp: 7.11.2017].

⁷ Inaczej wskaźnika całkowitej produktywności czynników produkcji.

⁸ Krótkie podsumowanie kluczowych kwestii modernizacji systemu gospodarczego: *中国首提建设现代化经济体系释放什么信号? (Co sygnalizuje pierwszy przekaz o tworzeniu przez Chiny nowoczesnego systemu gospodarczego?)*, Chinanews.com, 18.10.2017, <http://www.chinanews.com/gn/2017/10-18/8355653.shtml> [dostęp: 7.11.2017].

---

⁹ Yanzhong Huang, *The Four Traps Facing Xi Jinping's China*, The Online Journal of the China Policy Institute, 2.11.2017, <https://cpianalysis.org/2017/11/02/the-four-traps-facing-xi-jinpings-china/> [dostęp: 7.11.2017].

¹⁰ Niektórzy analitycy wskazują jednak na możliwość trwałego sukcesu chińskiego modelu, zob. Stephen L. Morgan, *The 19th Party Congress and China's sorrow*, The Online Journal of the China Policy Institute, <https://cpianalysis.org/2017/10/26/the-19th-party-congress-and-chinas-sorrow/> [dostęp: 7.11.2017].

¹¹ Informacje o rozpoczęciu realizacji programu: "Made in China 2025" plan unveiled to boost manufacturing, Xinhua, 19.05.2015, http://news.xinhuanet.com/english/2015-05/19/c_134252230.htm [dostęp: 7.11.2017]. Oficjalny dokument za założeniami programu:

国务院关于印发《中国制造2025》的通知.国发〔2015〕28号 (Obwieszczenie Rady Państwa o publikacji „Wyprodukowane w Chinach 2025” Guofa nr 28 z 2015), strona Rady Państwa 19.05.2015, http://www.gov.cn/zhengce/content/2015-05/19/content_9784.htm [dostęp: 7.11.2017]. Program, który oficjalnie był promowany przez premiera Li Keqiang nie został jednak wymieniony w raporcie z nazwy.

¹² Tak jak to miało już miejsce np. w wypadku CRRC, zob. Łukasz Sarek, *Fuzja Alstom z Siemensem reakcją na międzynarodową ekspansję CRRC*, Biuletyn Ośrodka Badań Azji Centrum Badań nad Bezpieczeństwem Akademii Sztuki Wojennej 2017, Nr 10, s. 17-32.

¹³ O podstawowych założeniach programu por. np. Yang Ge, *5 Things to Know About China's Mixed-Ownership Reform*, Caixin, 28.08.2017, <https://www.caixinglobal.com/2017-08-28/101136807.html>. W ramach programu podjęto już prywatyzację pierwszych firm państwowych, m.in., China Unicom.

¹⁴ Por. np. Jonathan Fenby w *What's the Takeaway from the 19th Party Congress?*, China File, „Conversation”, 21.10.2017, <http://www.chinafile.com/conversation/whats-takeaway-19th-party-congress> [dostęp: 7.11.2017] oraz Christopher k. Johnson, Scott Kennedy, *Xi Jinping Opens 19th Party Congress Proclaiming a New Era—His*, Center for Strategic & International Studies, „Critical Questions”, <https://www.csis.org/analysis/xi-jinping-opens-19th-party-congress-proclaiming-new-era-his> [dostęp: 7.11.2017].

¹⁵ Jednym z przykładów uporczywego ignorowania zasad WTO i blokowania zachodnich firm jest branża kart płatniczych, zob. Sumeet Chatterjee, Matthew Miller, *Exclusive: Foreign credit card firms hit JV obstacle in China push – sources*, Reuters, 7.11.2017, <https://www.reuters.com/article/us-china-payments-usa-exclusive/exclusive-foreign-credit-card-firms-hit-jv-obstacle-in-china-push-sources-idUSKBN1D706T>, [dostęp: 7.11.2017].

¹⁶ Lester Ross, *China's 19th National Party Congress*, JD Supra, 24.10.2017, <https://www.jdsupra.com/legalnews/china-s-19th-national-party-congress-10620/> [dostęp: 7.11.2017].

¹⁷ Określenia „potęga handlowa” nie zawarto jednak w oficjalnym angielskim tłumaczeniu.

¹⁸ Podsumowanie dotychczasowych działań zob. Kong Tsung-gan, *Mainlandization: How the Communist Party works to control and assimilate Hongkong*, Hong Kong Free Press, 15.10.2017, <https://www.hongkongfp.com/2017/10/15/mainlandization-communist-party-works-control-assimilate-hong-kong/> [dostęp: 7.11.2017].

¹⁹ Również tych powiązanych z aparatem partyjnym: Charlotte Gao, *What's Behind Li Ka-shing's Billion Dollar Sale in Hong Kong?*, The Diplomat, „China Power”, 7.11.2017, <https://thediplomat.com/2017/11/whats-behind-li-ka-shings-billion-dollar-sale-in-hong-kong/> [dostęp: 7.11.2017].

²⁰ Odmienne niż w USA: Jeffrey Mervis, *Data check: U.S. government share of basic research funding falls below 50%*, Science, 9.03.2017, <http://www.sciencemag.org/news/2017/03/data-check-us-government-share-basic-research-funding-falls-below-50> [dostęp: 7.11.2017] oraz Brian Resnick, *Trump's budget is everything scientists have been fearing*, Vox, 16.03.2017, <https://www.vox.com/policy-and-politics/2017/3/16/14940444/2018-budget-trump-science-nih> [dostęp: 7.11.2017]. Chińskie nakłady na naukę i badania już obecnie prezentują odmienny trend niż w krajach rozwiniętych: <http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/science-and-technology/oecd-science-technology-and-innovation-outlook-2016-sti-in-outlook-2016-en#page136> OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2016, OECD, 14.09.2016, <http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/science-and-technology/oecd-science-technology-and-innovation-outlook-2016-sti-in-outlook-2016-en#page3> [dostęp: 7.11.2017]. Nawet Japonia zmniejszyła wydatki na badania. Por np: Nicky Philips, *Japanese research leaders warn about national science decline*, Nature, 17.10.2017, <https://www.nature.com/news/japanese-research-leaders-warn-about-national-science-decline-1.22847> [dostęp: 7.11.2017].

²¹ Jane Perlez, Paul Mozur, *China's Technology Ambitions Could Upset the Global Trade Order*, New York Times, 7.11.2017, <https://www.nytimes.com/2017/11/07/business/made-in-china-technology->

[trade.html](#) [dostęp: 7.11.2017]; Yilong Du, *Imitator To Innovator: How China Could Soon Be The World's Tech Leader*, Forbes, 12.09.2017, <https://www.forbes.com/sites/insideasia/2017/09/12/imitator-to-innovator-how-china-could-soon-be-the-worlds-tech-leader> [dostęp: 7.11.2017].

²² *China needs urgent overhaul to treat billions of tonnes of waste, says top lawmaker*, South China Morning Post, 2.11.2017, <http://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2118052/china-needs-urgent-overhaul-treat-billions-tonnes-waste> [dostęp: 7.11.2017].

²³ Fran Wang, *China's Manufacturing Activity Cools Amid Pollution Crackdown*, Caixin, 31.10.2017, <https://www.caixinglobal.com/2017-10-31/101163368.html>

²⁴ Tak jak już to miało miejsce np. branżach paneli słonecznych i turbin wiatrowych. Jest to również jest coraz bardziej widoczne w przemyśle energetyce jądrowej.

²⁵ Spencer Sheehan, *China's Hukou Reforms and the Urbanization Challenge*, The Diplomat, „Pacific Money”, <https://thediplomat.com/2017/02/chinas-hukou-reforms-and-the-urbanization-challenge/> [dostęp: 7.11.2017].

²⁶ Wpływ urbanizacji na rozszerzenie grupy konsumentów na dobra importowane: Louise Keely, Brian Anderson, *Sold in China. Transitioning to a Consumer-led Economy*, The Demand Institute, 22.07.2015 <http://demandinstitute.org/sold-in-china/> [dostęp: 7.11.2017] oraz *No More Tiers. Navigating the future of consumer demand across China's cities*, The Demand Institute and The China Center for Economics and Business, 17.11.2015, <http://demandinstitute.org/no-more-tiers/> [dostęp: 7.11.2017].

²⁷ Podsumowanie sytuacji na rynku nieruchomości: Shao Yu(邵宇), Chen Dafei (陈达飞), *十九大后的中国：房地产发展下一站* (*Chiny po XIX zjeździe: Następny przystanek w rozwoju rynku nieruchomości*), Financial Times, 7.11.2017, <http://www.ftchinese.com/story/001074942> [dostęp: 7.11.2017].

²⁸ Kształt obecnego systemu opisują: Esteban Calvo, Lianquan Fang, John B. Williamson, *Rural Pension Reform: The Case of China*, SSRN, 8.12.2016,

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2882145 [dostęp: 7.11.2017] oraz Stepan Matthias, Quan Lu, *The Establishment of China's New Type Rural Social Insurance Pension: A Process Perspective*, Journal of Current Chinese Affairs 2016, t. 45, nr 2, https://www.researchgate.net/publication/308078410_The_Establishment_of_China%27s_New_Type_Rural_Social_Insurance_Pension_A_Process_Perspective [dostęp: 7.11.2017].

²⁹ *Farming the World: China's Epic Race to Avoid a Food Crisis*, Bloomberg, 22.05.2017, <https://www.bloomberg.com/graphics/2017-feeding-china/> [dostęp 7.11.2017].

³⁰ Zalety i wady zmiany struktury własności omawia: Michelle Winglee, *What do new rural land rights mean for Chinese farms?*, supchina, 15.11.2016, <http://supchina.com/2016/11/15/michelle-winglee-rural-land-rights/> [dostęp 7.11.2017]; o dotychczasowej reformie struktury własności por.

善待农民地权是农地三权分置的前提 (*Polepszenie praw do ziemi dla rolników jest przesłanką rozdzielania trzech rodzajów uprawnień do ziemi rolnej*), CPC News, 14.02.2017, <http://theory.people.com.cn/n1/2017/0214/c40531-29078423.html> [dostęp: 7.11.2017].

³¹ Raport nie precyzuje w jaki sposób zostanie przeprowadzona reforma. Możliwe że jednym z rozwiązań będzie model zaproponowany w niniejszej publikacji: Lin Yifu (林毅夫), Fu Caihui (付才辉), An Guiwu (安桂武), *吉林省经济结构转型升级研究报告(征求意见稿)* (*Raport ze studiów nad poprawą i zmianą modelu gospodarczego prowincji Jilin*), Center for New Structural Studies, 18.08.2017, <http://www.nse.pku.edu.cn/articles/content.aspx?nodeid=49&page=ContentPage&contentid=795> [dostęp: 7.11.2017].

³² Derek Scissors, *Chinese chains on competition*, East Asia Forum, 5.10.2017,

<http://www.eastasiaforum.org/2017/10/05/chinese-chains-on-competition/> [dostęp: 7.11.2017].

³³ Instytucja najbardziej zbliżona do funkcjonującej w polskim systemie prawnym instytucji użytkownika wieczystego, ale o krótszych okresach oddania ziemi w posiadanie użytkownikom.

³⁴ *The State of China's Deposit Rate Liberalization*, Paulson Institute, Macro Polo, 26.06.2017, <https://macropolo.org/analysis/state-chinas-deposit-rate-liberalization/> [dostęp: 7.11.2017].

³⁵ W wypadku sporów pracowników z pracodawcami przedstawiciele lokalnej administracji często stają po stronie pracodawców. Powodem są m.in. powiązania biznesowe z przedsiębiorcami, obawy przed likwidacją przedsiębiorstw, które są płatnikami podatków i niechęć do oddolnych ruchów społecznych.

³⁶ Dong Shaopeng (董少鹏), *站在“新时代”历史方位 四方面谋划资本市场新发展* (*Wszechstronny plan rozwoju rynku finansowego tworzony stojąc na historycznej pozycji „Nowej Ery”*), Securities Daily, http://zqrb.ccstock.cn/html/2017-10/19/content_106637.htm [dostęp: 7.11.2017].

---

³⁷ *Leader of China's \$9 billion Ezubao online scam gets life; 26 jailed*, Reuters, 12.09.2017, <https://www.reuters.com/article/us-china-fraud/leader-of-chinas-9-billion-ezubao-online-scam-gets-life-26-jailed-idUSKCN1BN0J6> [dostęp: 7.11.2017].

³⁸ Zhuo Chen, Zhiguo He, Chun Liu, *The Financing of Local Government in China: Stimulus Loan Wanes and Shadow Banking Waxes*, The University of Chicago Booth School of Business, styczeń 2017, <http://faculty.chicagobooth.edu/zhiguo.he/research/StimulusloanMCB.pdf> [dostęp: 7.11.2017].

³⁹ Konstrukcja systemu kontroli oparta jest na realizacji stabilności finansowej w ramach tradycyjnej polityki monetarnej, co w sytuacji kryzysu i konieczności luzowania monetarnego prowadzi do sprzeczności w krótkim okresie, zob. 央行首提双支柱调控框架 专家：短期二者存冲突 (*Bank Centralny po raz pierwszy proponuje mechanizm regulacji oparty na dwóch podstawach. Eksperti: między nimi w krótkim okresie jest konflikt*), Sina, 30.10.2017,

<http://finance.sina.com.cn/china/gncj/2017-10-30/doc-ifynfvar5167077.shtml> [dostęp: 7.11.2017].

⁴⁰ Hui Feng, *Achieving the China Dream or Facing a Minsky Moment: China after the 19th Party Congress*, The Online Journal of the China Policy Institute, 27.10.2017,

<https://cpianalysis.org/2017/10/27/achieving-the-china-dream-or-facing-a-minsky-moment-china-after-the-19th-party-congress/> [dostęp: 7.11.2017].